ISSN 2786-7242 (Print), ISSN 2786-7250 (Online)

УДК 94 (477) «19»
DOI https://doi.org/https://doi.org/10.31392/cult.alm.2025.3.11

Філіпович Мирослава Богданівна,
кандидат історичних наук, доцент,
почесний професор Балтійського науково-дослідного інституту проблем
трансформації економічної сфери, м. Рига, Латвійська Республіка,
доцент кафедри документознавства та інформаційної діяльності
Академії рекреаційних технологій і права
orcid.org/0000-0002-3220-6746
Researcher ID: GPW-7877-2022
filmira@ukr.net

Кушпетюк Олена Іванівна,
кандидат історичних наук,
доцент кафедри інформаційної, бібліотечної та архівної справи
Відокремленого структурного підрозділу ЗВО
«Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»»
Луцького інституту розвитку людини
orcid.org/0000-0001-5945-2288
OlenaKushpetiuk@i.ua

КУЛЬТУРНА ЕВОЛЮЦІЯ ВОЛИНІ МІЖ ДВОМА СВІТОВИМИ ВІЙНАМИ

Період 20–30-х років XX століття для українського населення Волині був позначений гострими суперечностями, трагічними подіями, деформаціями економічного, соціального та національного характеру. А тому національно-визвольні настрої протягом цього часу не припинялися і, залежно від умов, набирали все більшої гостроти. Особливо вони проявилися в середовищі національної інтелігенції, найбільш опозиційно налаштованої проти асиміляторського режиму. Саме в цей складний і багато в чому суперечливий період в історії української інтелігенції Волинь стає українським культурним «П'ємонтом». У період між двома світовими війнами завдяки зусиллям українців із Наддніпрянщини, які взяли на себе місію рушія національно-визвольного руху, творця національної ідеології, політичних партій, громадських об'єднань, збирачів і захисників національної культури, волинянам вдалося зберегти власну самоідентифікацію, національну приналежність та набути чималих культурних здобутків. Запропонована стаття присвячена аналізу культурно-освітнього середовища Волині в 1918–1939 роках, а також з'ясуванню успіхів і проблем, що постали впродовж досліджуваного періоду перед громадськими та мистецькими організаціями й особами. Дане дослідження сприятиме вивченню культурного процесу на Волині. Метою дослідження є аналіз культурного розвитку волинського краю та ролі української інтелігенції в цьому процесі. Методологічну основу становить порівняльно-історичний підхід, що передбачає сукупність пізнавальних засобів, процедур, які дозволяють виявити схожість і відмінність між явищами, що вивчаються, визначити їхню генетичну спорідненість (зв'язок за походженням), загальне й специфічне в їхньому розвитку. В основу дослідження покладено з'ясування історичної тяглости поняття «культурно-освітня діяльність», що дозволить сформувати сучасну ґрунтовну й об'єктивну концепцію новітньої історії Волині, сприятиме глибшому розумінню тих досить суперечливих процесів, що відбувалися на теренах Волинського воєводства в 1918–1939 роках.

Ключові слова: Волинь, товариства, культура, інтелігенція, митці, розвиток.

© Філіпович М. Б., Кушпетюк О. І., 2025
Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

Filipovych Myroslava,
Candidate of Historical Sciences, Associate Professor,
Honorary Professor of the Baltic Research Institute for Economic Sphere Transformation,
Riga, Republic of Latvia,
Associate Professor at the Department of Documentation and Information Activities of the Academy of Recreational Technologies and Law
orcid.org/0000-0002-3220-6746
Researcher ID: GPW-7877-2022
filmira@ukr.net

Kushpetiuk Olena,
Candidate of Historical Sciences,
Associate Professor at the Department of Information, Library and Archival Affairs
Separate Structural Unit of the Higher Educational Institution
"Open International University of Human Development "Ukraine""
Lutsk Institute of Human Development
orcid.org/0000-0001-5945-2288
OlenaKushpetiuk@i.ua

CULTURAL EVOLUTION OF VOLYN BETWEEN THE TWO WORLD WARS

The period of the 20–30s of the twentieth century for the Ukrainian population of Volyn was marked by sharp contradictions, tragic events, deformations of economic, social and national character. Therefore, national liberation moods did not stop during this time and, depending on certain conditions, became more and more acute. this difficult and in many ways contradictory period in the history of the Ukrainian intelligentsia Volyn became the Ukrainian cultural "Piedmont". In the period between the two world wars, thanks to the efforts of Ukrainians from the Dnieper region, who took on the mission of the driver of the national liberation movement, the creator of the national ideology, political parties, public associations, collectors and defenders of national culture, Volyn residents managed to preserve their own self-identification, national affiliation and acquire considerable cultural achievements. The proposed article is devoted to the analysis of the cultural and educational environment of Volyn in 1918–1939, as well as to clarify the successes and problems that arose during the period under study for public and artistic organizations and individuals. This study will contribute to the study of the cultural process in Volyn. The purpose of the study is to analyze the cultural development of the Volyn region and the role of the Ukrainian intelligentsia in this process. The methodological basis is the comparative-historical approach, which provides for a set of cognitive means, procedures that allow to identify similarities and differences between the phenomena under study, to determine their genetic kinship (connection by origin), general and specific in their development. The study is based on the clarification of the historical continuity of the concept of "cultural and educational activity", which will allow the formation of modern thorough and objective concept of the modern history of Volyn and will contribute to a deeper understanding of those rather contradictory processes that took place in the Volyn Voivodeship in 1918–1939.

Key words: Volyn, societies, culture, intelligentsia, artists, development.

В історії становлення і життєдіяльності волинської національної еліти вирізняються кілька основних періодів, які в той чи інший спосіб найбільш яскраво відображають умови та процес становлення провідної верстви населення Волинського краю. Натепер уже здійснено деякі спроби аналізу й оцінювання діяльності української інтелігенції міжвоєнного періоду, її громадських організацій. Так, досліджувана тема порушується у працях В. Борщевича (Борщевич, 2000), Л. Марківської (Марківська, 2003), С. Пономаренко (Пономаренко, 1997), М. Філіпович (Філіпович, 2018; Філіпович, 2022), П. Шиманського (Шиманський, 1997).

Нині науковці виділяють кілька основних етапів культурної еволюції Волині, зокрема такі історично вагомі та результативні періоди волинської історії, як Галицько-Волинська держава (XIII–XIV ст.), Острозький період (XVI – початок XVII ст.). Останній оцінюється як «золотий вік» Волині, коли вона відігравала роль лідера українського Просвітництва. Далі констатується тривалий період малорухомого «застійного» існування, що призвело

до «периферійного комплексу», який тривав майже до початку XX ст. На початку 900-х рр. відбувається новий виток волинського національно-культурного відродження, пов'язаний як з окремими персоналіями (родина Косачів і Леся Українка), так і із громадськими організаціями («Володимир-Волинське музично-драматичне і художнє товариство», «Луцьке артистичне товариство»).

Українська дослідниця М. Богачевська-Хом'як вказує на те, що точного визначення інтелігенції нині не існує, хоча майже п'ятдесят років у наукових та інших колах точиться дискусія, хто і що саме творить інтелігенцію. «Інтелігенція – це прошарок населення з освітою та суспільним зацікавленнями, який незалежно від класового походження чи суспільного статусу виявляє в першу чергу загальногромадський інтерес. У східноєвропейському контексті інтелігенція – явище позитивне, це творчі сили народу, на сторожі народних вольностей перед тиранською державою» (Кутузова, 2003, с. 12).

Як відзначав свого часу О. Ковалевський, завдяки зусиллям українців з Наддніпрянщини, Поділля, які внаслідок буремних подій 1917–1920 рр. опинились у Волинському краї, відбулось «зменшення значення маси та збільшення авторитету її інтелігенції» (Українська нива, 1933, с. 5). Саме вона стала тією субстанцією, з якої згодом сформувалась місцева українська інтелігенція на Волині.

Саме цей період, міжвоєнний, дістав промовисту назву – *«волинський Ренесанс»,* завдяки діяльності композиторів М. Тележинського, М. Левицького, А. Річинського, журналіста П. Певного, майбутнього патріарха Української автокефальної церкви С. Скрипника, літераторів Т. Ловецького, А. Горленка, А. Ланового, Б. Лазаревського, О. Станчук, Г. Орлівни, І. Матвіюк, І. Степанюк, В. Китаєвського, М. Калинчук, О. Підгірського, корифеїв української народної хореографії В. Авраменка, М. Подригулі, О. Бахова, режисера Д. Сідих, театрального діяча М. Певного, актора Г. Березовського, бандуристів Г. Білогубової, К. Місевича, Д. Щербини, випускника Празької консерваторії Р. Савицького, актриси Н. Гордієвської, співаків Л. Бабіюк, О. Поліщука, актора й режисера М. Орла-Степняка, науковців М. Кобрина, Б. Білецького, архітектора С. Тимошенка, краєзнавців-дослідників А. Дублянського, Л. Маслова та багатьох інших.

Вони утверджували риси національної самобутності й української ментальності. Згуртованість і єдність – особливість національного руху, адже ними керувало щире прагнення підняти духовний розвиток українського суспільства на вищий щабель.

Зараз історики мають можливість належно оцінити титанічну громадсько-політичну й культурно-освітню діяльність кращих представників тогочасної інтелігенції: І. Власовського, Г. Гладкого, М. Левицького, О. Левчанівської, В. Островського, Г. Степури.

Проти колоніального режиму Польщі була спрямована творчість М. Калинчука – одного з авторів радикальної західноукраїнської і прогресивної зарубіжної преси (газети «Сила», «Сель-Роб», тижневик «Світло», журнали «Нові шляхи», «Металеві дні», «Західна Україна», «Робітниця» та інші).

Українська поетеса, учителька з Турійська, Г. Жежко розпочала свій творчий шлях на початку 20-х рр. XX ст. одночасно з молодими волинськими літераторами «нової хвилі» М. Калинчуком, В. Мизинцем, Г. Орлівною, О. Ляторинською, І. Степанюком, К. Поліщуком та іншими. Часто не схожі за своїми устремліннями й політичними переконаннями, вони любили рідну Волинь, оспівували її красу у своїх творах.

М. Черкавський – редактор «Громади» й «Української громади», як згадує У. Самчук, це був «солідний пан, видатний культурний і політичний діяч, який ще за царського часу викладав у середніх школах і видав українською мовою кілька брошур на тему «Просвіти» <…> Він був директором Дерманської учительської семінарії <…> Благородного вигляду добродій з тихим, хриплуватим голосом, до якого ми всі мали особливий респект, бо він був автором книжкових публікацій. За перших виборів до польського Сейму і Сенату 1922 р. він став сенатором й головою української сенаторської фракції, далі був активним громадянином» (Філіпович, 2002, с. 143).

Ще однією видатною особистістю на Волині постає І. Власовський – український політичний, церковний і громадський діяч, педагог, публіцист та історик. Народився в 1883 р. на Харківщині. Закінчив Київський університет

святого Володимира й Київську духовну академію. У 1918 р. він приїздить на Волинь. Маючи досвід педагогічної роботи, очолює Луцьку чоловічу гімназію і працює на посаді директора до 1924 р. І. Власовський розпочинає і завершує її українізацію, робить перші кроки до перетворення від чоловічої до змішаної. У Луцьку, таким чином, з'являється перша українська гімназія. Свою громадську й політичну діяльність І. Власовський продовжує в 1920 р. організацією в Луцьку за польської влади товариства «Просвіта», очоливши його культурно-освітню секцію.

У міжвоєнний період І. Власовський опублікував низку розробок: «Церковний рух на Волині», «Пам'ятки архітектури старого Луцька: Замок Любарта», «Пам'ятки архітектури старого Луцька: Старі Церкви», «Луцька «Просвіта» (10 років просвітницької праці)».

Доля, життя і творчість письменника та публіциста, композитора, діяча культури, талановитого педагога, лікаря, народного демократа М. Левицького значною мірою пов'язані з Волинню. Із 1927 по 1932 р. М. Левицький разом із сім'єю сина проживає в Луцьку. Працює вчителем української мови початкових класів української гімназії, дбає про мовну культуру, читає в міській бібліотеці лекції з історії України, у гімназії – з питань етики, організовує разом з учнями виставку волинських крашанок, гімназійний гурток бандуристів, сам чудово грає на піаніно, бандурі, кобзі, гітарі, вчить дітей співати, ділиться спогадами про Лесю Українку. Боляче М. Левицький переживає факти соціального, національного духовного гноблення українців польськими властями, з повагою ставиться до людей різних національностей, багато допомагає хворим людям, особливо дітям.

Під час дослідження даного періоду не можна не згадати таку колоритну постать на фоні національно-визвольних змагань 1920–1940-х рр., як письменник і політичний діяч У. Самчук. Він народився в 1905 р. у селянській сім'ї в Дермані на Волині. Вчився в гімназії у Крем'янці, з 1925 р. почав друкувати оповідання в журналі «Духовна бесіда» у Варшаві й інших журналах. У 1936 р. твори були видані окремою збіркою під назвою «Віднайдений рай». Із 1926 р. У. Самчук став постійно співпрацювати з «Літературно-науковим вісником», «Дзвоном» (Львів), «Самостійною думкою» (Чернівці), «Розбудовою нації» (Берлін). Окремо виділимо історико-мемуарний нарис «На білому коні». Для сучасників великий інтерес становить бачення автором соціальних, психологічних і духовних умов розвитку краю та його національної еліти.

Активний діяч революційного підпілля, український поет і публіцист, член літературної організації «Гроно», В. Мизинець у своїх творах відобразив злидні й експлуатацію трудящих Волині, їхню боротьбу за соціальне й національне визволення.

М. Тележинський у 1934 р. видав збірник Волинських українських народних пісень для мішаних хорів. У збірнику були вміщені пісні: «Ой, чиї це воли», «Через Дунай кладочка», «Ой, п'яна ж бо я, п'яна», «Гей ішли воли із-за гори», «Кучерявий Марку, щось маю казати», «Бідна моя головонько», «Ой ти знав, нащо брав міщанку з міста», «Ой, іду, йду, йду»; колядки – «Нова радість стала», «Видить Бог», «Небо і земля».

Він же ж написав низку розвідок, присвячених ролі української пісні в історії народу, і зазначив: «Кожний нарід пізнаємо в тому, що він утворив. Явища його культурного життя в проявах його творчого духу – це той матеріал, що дає нам змогу з'ясувати собі, – що то за нарід, чим багатий він і чиє в нього самостійного культурного існування. Своєю культурою народ виявляє своє національне обличчя, себто, чим відрізняється він від інших народів» (Українська нива, 1931, с. 3). «Музичні замітки: Дві річниці – до смерті М. Лисенка та К. Сетценка»; «Катерина – опера М. Аркаса».

П. Певний у 1931 р. у своїй промові сказав: «*Волинь є П'ємонтом української культури: <…> маємо стверджувати, що український нарід Волині доріс до відродження його давніх традицій, коли Волинь була форпостом європейської культури на Сході Європи і П'ємонтом української культури»* (Українська нива, 1931, с. 3).

Не менш славились роботи митців народних ремесел і художників Волині. Так, у 1927 р. у Варшаві було засновано гурток художників, із 15 членів якого 12 були волинянами. Ціллю даного товариства був розвиток українського пластичного мистецтва й гуртування навколо цієї ідеї молодих артистичних сил. Завдяки зусиллям цього гуртка відбулась виставка

волинських народних килимів (пасеків) і роботи В. Зварича на VIII митецькій виставці у Варшаві (1935 р.).

Український мистецький гурток пропагував художні твори українських митців. 9 червня 1935 р. в Луцьку була відкрита виставка із трьох відділів: 1-й – зарисовки українського народного мистецтва та проєкти до урядження внутрішньої архітектури; 2-й – праці зі станкового малярства – темпера, олія, акварель; 3-й – графіка, як чиста, так і прикладна.

Сучасники досить високо оцінили представлені здобутки. Найбільш схвальні відгуки отримали роботи у стилі темпери П. Мешка «Хресна дорога», "Natur-morte № 56", пейзаж «Верби», Д. Дунаєвського "Natur-morte" (темперові й олійні). «У протилежність П. Мешкові, якого передусім цікавить форма, Д. Дунаєвський звертає увагу на кольористичні пошукування і цілковито опановує ризиковані моменти гори кольорів. З його праць найбільш цікаві "Natur-morte" (темпера, ч. 29) та олійні «Риби» і «Донька міста».

Поважні праці високої мистецької вартості представлено Н. Хасевичем, як у малярстві, так і у графіці, досконало виглядають й дереворити – "Natur-morte" (темпера ч. 14). З графіки дуже цікаві його дереворити: альфабет та exlibris-и.». Особливої уваги заслужили доробки Петра Холодного «Хата в садку», «Портрет дівчини» й «Зима» та деякі праці П. Адрусіва, «Танок», Наталії Тищенко, Григорія Пазюка, акварелі Г. Кабайдівни – "Natur-morte", акварелі Л. Маслова: зарисовка Луцького замку, архитектонічні опрацювання Волинських пам'ятників народнього мистцетва» (Українська нива, 1933, с. 4).

Велику популярність мало художнє видання гуртка «Спокій» «Дереворити» (250 екз.) – обгортка Н. Хасевича, вміщено роботи В. Васьківського та П. Холодного.

Загалом, «у Луцьку так багато визначних артистів-малярів, правдивих, талановитих і вправних». Сенатор М. Маслов у 1933 р. констатував, що «ми – волиняни маємо новий культурний-мистецький дорібок» (Українська нива, 1933, с. 4).

У Луцьку та Крем'янці були створені підкомісії Українського наукового інституту у Варшаві з перекладу Святого Письма та Богослужбових книг українською мовою, головою яких був митрополит Діонисій. Луцька підкомісія опрацювала переклади панахид, похорону мирян і дітей, чинів хрещення, заручин, вінчання, акафісти Ісусу Христу, Пресвятій Богородиці, Преподобному Іову Почаївському – отцем І. Губою.

Крем'янецька підкомісія переклала Святе Письмо – Апостольське Посланіє, Апокаліпсис, Літургія Іона Золотоустого – переклад здійснив професор М. Кобрин.

Прогресивні діячі культури, культурно-освітні організації поширювали й пропагували твори українських письменників. Цим опікувалося Наукове товариство ім. Т. Шевченка, яке мало свої книгарні в Луцьку, Ковелі, Кременці; кооперативна спілка «Наша культура» із книгарнями у Здолбунові, Рівному, Ковелі, Сарнах, Луцьку, Дубно та Горохові. У популяризації наукових знань певну роль відіграло Волинське товариство приятелів науки, яке існувало в Луцьку, Товариство краєзнавців, об'єднання лікарів, інженерів, радіоаматорів, журналістів.

Завдяки стараннням краєзнавців Волинський Воєводський уряд визнав за пам'ятники старовини церкву Св. Трійці і Марії Магдалини в Затурцях Киселинської гміни Горохівського повіту, як «характеристичний тип архитектури старо-бароковий (1642 р.) з однією вежою на фронті разом з парафіяльним будинком» (Українська нива, 1931, с. 3). Значну культурницьку роботу серед волинян розгорнули «Просвіти», «Рідна школа», «Союз українок», Товариство імені Петра Могли, Товариство опіки над школами імені Лесі Українки, Братство Чесного Христа, дитячі пластунські організації, «Просвітянські хати» та низка інших громадських інституцій, які відкривали в містах і селах бібліотеки й читальні.

На Волині в міжвоєнний період діяло понад 40 українських об'єднань, серед яких 28 культурного й освітнього спрямування. Ніде в її попередній історії ми не спостерігаємо такого розмаїття громадських об'єднань української спільноти. Діяли й народні університети – сільські наукові інституції. Створені зусиллями представників української інтелігенції за прикладом народних університетів у Данії, у с. Михайлівці Крем'янецького повіту з 1932 р., с. Ружнів біля Турійська на Ковельщині.

Відомі діячі луцької «Просвіти» виступали з рефератами перед населенням. У них висвітлювалися сторінки історії українського народу,

давалась характеристика політичних і культурних діячів України. У просвітницькій роботі брали участь О. Богуславський, О. Ковалевський, Є. Петриківський. У 1920–1921 рр. були прочитані лекції І. Власовським («Б. Грінченко і його творчість», «Становище України у державному бюджеті минулої Росії»), Х. Приступою («Про українську мову»), В. Федоренком («Любов до рідного краю в українських письменників»), Р. Шклярем («Творчість Павла Грабовського», «Розвиток українського театру», «Національні здобутки українського народу»), Ю. Черевком («Національне і соціальне питання»).

Велику роботу щодо збереження та збагачення національних традицій проводили мистецькі колективи, закладаючи фундамент подальшого культурного розвитку краю шляхом масових сходів, зборів, концертів, академій і вистав, організовували традиційні вечорниці, церковні відправи, народні забави (наприклад, Різдвяні свята), вшанування пам'яті Лесі Українки, Т. Шевченка, С. Петлюри й інших видних українських діячів.

Віддаючи шану громадському, політичному українському діячу С. Петлюрі щорічними академіями, що проводились майже протягом усього міжвоєнного періоду, у 1936 р. була видана книга «Волинь – С. Петлюрі: збірник статей», де помістили святкові реферати О. Ковалевського, С. Скрипника, С. Письменного, М. Маслова й інших.

У сфері театрального мистецтва діяли Театральний гурток українського Добродійного товариства у Кременці, у якому працював артист Київського українського театру М. Садовського Г. Березовський. У Луцьку з 1928 р. діяв на постійні основі український театр під орудою М. Певного, майже в кожному волинському селі – аматорський драматичний театр, завдяки чому українські селяни прилучались до драматургії, класики.

І хоча посол П. Певний говорив, що «Волинь – консервативна, а Львів – реакційний», протягом міжвоєнного періоду були сформовані міцні підвалини для нового українського життя на Волині, бо у процесі розвитку й поглиблення українського культурницького руху, опираючись *на «консерватизм думання середнього покоління, повстала на місцях еліта, як провід, що не могла довший час прийти до голосу, через політичну шумовину і розгардіяш в колах інтелігенції»* (Українська нива, 1931, с. 3). Ця еліта продовжила боротьбу за вільну, самостійну Україну, сформувала на теренах Волині Українську повстанську армію, а згодом стала тим підґрунтям, яке дозволило на початку 90-х рр. XX ст. здобути таку бажану суверенність.

Отже, побіжний перелік окремих фактів досить красномовно свідчить про існування такого явища, як «волинський ренесанс». Це підтверджується кожним прізвищем, кожною назвою чи то художнього колективу, чи громадського товариства, чи то видання, адже за ними стоїть неосяжна інтелектуальна спадщина, яку ми відкриваємо для себе і яку навряд чи у змозі відновити повністю.

Список використаних джерел:

Борщевич, В. (2000). Українське церковне відродження на Волині (20–40-ві рр. XX ст.): монографія. *Луцьк : Ред.-вид. відділ «Вежа» Волинського державного університету ім. Лесі Українки.* 254 с.

Кутузова, Г. (2003). Проблема інтелігенції в концепції В. Липинського. *Актуальні проблеми суспільства: історична спадщина, реалії та виклики XXI ст. Шості читання пам'яті В. Липинського. Матеріали доповідей учасників Міжнародної науково-практичної конференції (17 квітня 2003 р.). Луцьк.* С. 12–14.

Марківська, Л. (2001). Формування української інтелігенції Волині (від найдавніших часів до 40-х рр. XX ст.). *Науковий вісник Волинського державного університету імені Лесі Українки. Історичні науки.* № 5. С. 86–90.

Пономаренко, С. (1997). Культурно-освітня діяльність «Просвіт» на Волині у 20–30-х рр. *Наукові записки аспірантів.* Луцьк, Вип. 1. С. 34–37.

Українська нива. (1931). Луцьк. 30 серпня.

Українська нива. (1933). Луцьк. 12 квітня.

Шиманський, П. (1997). Музичне мистецтво Волині у 20–30-х рр. XX ст. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки.* Вип. 11: Мистецтвознавство. С. 80–84.

Філіпович, М. (2002). Музично-драматична діяльність Луцької повітової «Просвіти». *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки.* Вип. 10: Історичні науки. Луцьк. С. 142–147.

Філіпович, М. (2022). Методичне забезпечення просвітницько-виховних заходів громадських організацій Волині в 1920–1930 рр. *Літопис Волині, 63–68*. https://doi.org/10.32782/2305-9389/2022.spec.12

Філіпович, М. (2018). Політичні умови діяльності громадських організацій на Волині 1918–1939 рр. *Літопис Волині*, (19), 78–82. URL: http://litopys.volyn.ua/index.php/litopys/article/view/82

References:

Borshchevych, V. (2000). Ukrainske tserkovne vidrodzhennia na Volyni (20–40-vi rr. XX st.) [Ukrainian Church Revival in Volyn (20–40s of the XX century)]: monohrafiia. Lutsk: *Red.-vyd. viddil "Vezha" Volynskoho derzhavnoho universytetu im. Lesi Ukrainky.* 254 s.

Kutuzova, H. (2003). Problema intelihentsii v kontseptsii V. Lypynskoho [The Problem of the Intelligentsia in the Concept of V. Lypynsky]. *Aktualni problemy suspilstva: istorychna spadshchyna, realii ta vyklyky XXI st. Shosti chytannia pamiati V. Lypynskoho. Materialy dopovidei uchasnykiv Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (17 kvit. 2003 r.).* Lutsk. S. 12–14.

Markivska, L. (2001). Formuvannia ukrainskoi intelihentsii Volyni (vid naidavnishykh chasiv do 40-kh rr. XX st.) [The Formation of the Ukrainian Intelligentsia of Volyn (from Ancient Times to the 40s of the XX Century)]. *Naukovyi visnyk Volynskoho derzhavnoho universytetu im. Lesi Ukrainky. Istorychni nauky.* № 5. S.86–90.

Ponomarenko, S. (1997). Kulturno-osvitnia diialnist "Prosvit" na Volyni v 20–30-kh rr. [Cultural and Educational Activities of "Prosvit" in Volyn in the 20s – 30s]. *Naukovi zapysky aspirantiv.* Lutsk, Vyp. 1. S. 34–37.

Ukrainska nyva [Ukrainian field], (1931). Lutsk. 30 serp.

Ukrainska nyva [Ukrainian field], (1933). Lutsk. 12 kvit.

Shymanskyi, P. (1997). Muzychne mystetstvo Volyni u 20–30-kh rr. XX st. [Musical art of Volyn in the 20s and 30s. 20th century]. *Naukovyi visnyk VDU im. Lesi Ukrainky.* Vyp. 11: Mystetstvoznav. S. 80–84.

Filipovych, M. (2002). Muzychno-dramatychna diialnist Lutskoi povitovoi "Prosvity" [Musical and dramatic activities of the Lutsk district "Prosvita"]. *Naukovyi Visnyk VDU im. Lesi Ukrainky.* Vypusk 10. Istorychni nauky. Lutsk. S. 142–147.

Filipovych, M. (2022). Metodychne zabezpechennia prosvitnytsko-vykhovnykh zakhodiv hromadskykh orhanizatsii Volyni u 1920–1930 rr. [Methodological support of educational activities of public organizations of Volyn in 1920–1930]. *Litopys Volyni,* 63–68. https://doi.org/10.32782/2305-9389/2022.spec.12

Filipovych, M. (2018). Politychni umovy diialnosti hromadskykh orhanizatsii na Volyni 1918–1939 rr. [Political conditions of the activities of public organizations in Volyn in 1918–1939]. *Litopys Volyni,* (19), 78–82. Retrieved from: http://litopys.volyn.ua/index.php/litopys/article/view/82

Дата надходження статті: 29.07.2025
Дата прийняття статті: 26.08.2025
Опубліковано: 30.09.2025